

12. Machado I. Lotman's scientific investigatory boldness: The semiosphere as a critical theory of communication in culture / Irene Machado // *Sign Systems Studies*, 2011. – 39 (1). – P. 81–104.
13. Sebeok Th. A. 'Semiotics' and its congeners / Thomas F. Sebeok // *Studia z historii semiotyki: III Semiotic-historical studies* [Ed. by Jan Sulowski]. – Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1976. – S. 27–38.
14. Structure of Texts and the Semiotics of Culture [Ed. by Jan van der Eng and Mojmir Grygar]. – The Hague : Mouton de Gruyter. 1973. – 372 p.
15. Torop P. Cultural semiotics and culture / Peeter Torop // *Sign Systems Studies*. – 1999. – Vol. 27. – P. 9–3.
16. Winner I.P., Winner Th.G. The Semiotics of cultural texts / Irene Portius Winner, Thomas G. Winner // *Semiotica*. – 1976. – 18:2. – P. 101–156.
17. Лотман Ю. Статьи по типологии культуры : Материалы к курсу теории литературы / Юрий Лотман. – Тарту : Тартуский гос. ун-т, 1970. – Вып. 1. – 106 с.
18. Пятигорский А.М. Некоторые общие замечания относительно рассмотрения текста как разновидности сигнала / А.М.Пятигорский // Структурно-типологические исследования : отв. ред. Молошная Т.Н. – М. : Изд-во Академии Наук СССР. – С.144–154.

**З. Батринчук
(Чернівці)**

РОЗМЕЖУВАННЯ ІДІОЛЕКТУ ТА ІДІОСТИЛЮ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

В статті розглянуто основні аспекти поняття мовної особистості, її трирівневу структуру, що включає вербально-семантичний, лінгвокогнітивний та мотиваційний рівні. Визначено особливості термінів «ідіостиль» та «ідіолект» у призмі дослідження мовної особистості, висвітлені основні відмінності термінів на основі досліджуваних одиниць.

Ключові слова: мовна особистість, лексикон особистості, тезаурус особистості, прагматикон особистості, ідіолект, ідіостиль.

В статье рассмотрены основные аспекты понятия языковой личности, ее трехуровневую структуру, которая состоит из вербально-семантического, лингвокогнитивного и мотивационного уровней. Определены особенности терминов «идиостиль» и «идиолект» в призме исследования языковой личности, а также определены главные отличия терминов в зависимости от исследовательских единиц.

Ключевые слова: языковая личность, лексикон личности, тезаурус личности, прагматикон личности, идиолект, идиостиль.

The article deals with the main notions of stylistics, namely lingual personality, idiolect and idiostyle. Lingual personality became an issue for discussion at the beginning of the XXI century, focusing on the language users, native speakers, functions of the individual in the process of the world conceptualization. The problem was studied by V. Vynohradov, H. Bohin, N. Karaulov, the latter presented the definition and structure of the notion "lingual personality". The lingual personality is an individual that possesses the ability of creation and comprehension of the texts. The ability is distinguished by the level of a structural-linguistic complexity, depth and accuracy of the reality reflection, defined objectives. The lingual personality according to N. Karaulov consists of three levels: verbal-semantic, linguo-cognitive, motivational. This model reflects a generalized type of the individual emphasizing that the lingual personality is an individual in a paradigm of actual conversation and activity. Notions of idiostyle and idiolect are closely connected with the notion of "lingual personality".

An idiostyle is a system of consistent and formal linguistic characteristics which take place in the works of literature of a certain writer. This system, due to the devices of stylistic and linguistic expression, makes up a unique author's manner of writing. An idiolect is a language variant which is used by an individual. It is a system of free-chosen words and grammatical constructions, idioms and pronunciation that is typical for the individual.

Key words: lingual personality, lexicon of the personality, thesaurus of the personality, pragmatics of the personality, idiolect, idiostyle.

В другій половині ХХ століття особлива увага мовознавців прикута до особистісного аспекту вивчення мови. Мовна особистість охоплює поняття носія, користувача мови. Досліджується природа, структура та функції індивідуума в процесах концептуалізації світу та вербалізації, як наслідок, а також нероздільності процесів когніції/відображення картини світу в мовно-мовленнєвій ментальності індивідуума.

В понятті мовної особистості фіксується зв'язок мови з індивідуальною свідомістю особистості, її світобаченням. Будь-яка особистість проявляє себе та свою суб'єктивність не лише через предметну діяльність, але і через спілкування, втілення якого без мови та мовлення

є неможливим. Мова індивідуума відображає його внутрішній світ, слугує джерелом знань про його особистість. Мова в людині та людина в мові розглядаються як нерозривна єдність. Ця думка підтверджується багатьма мовознавцями, які вважають, що особистість отожднюється не лише як мовна особистість, але як і особистість, втілена в мові. Мовна особистість – сукупність здібностей та характеристик людини, що зумовлюють створення та сприйняття людиною мовлення, її мовна компетентність, що характеризується глибиною та точністю відображення дійсності, при цьому інтелектуальні характеристики мовної особистості виносяться на передній план [1, с. 143].

В. В. Виноградов в своїх працях розпочав розглядати поняття мовної особистості більш детально, однак згодом Ю. Н. Караулов розвинув його вчення, представивши мовну особистість як трирівневу структуру, що включає такі рівні:

- вербально-семантичний рівень (лексикон особистості), що в широкому сенсі розуміється як фонд граматичних знань особистості;

- лінгвокогнітивний (тезаурус особистості), що представляє картину світу, систему знань про світ;

- мотиваційний рівень діяльнсно-комунікаційних потреб особистості (прагматикон особистості), систему її цілей, мотивів, установок та інтенцій [1, с. 152].

Одиниці, що використовуються на різних рівнях, мають різну форму, значення, функції, лінгвостилістичну спрямованість. Лексикон зорієнтований на розкриття синонімічних, найближчих значень. Skorиставшись термінами лінгвостилістики, культури мовлення, лінгвістики тексту, похідну лексику, побачимо, що семантика цих одиниць вторинна, похідна стосовно знань про світ. На лексичному рівні одиниці залишаються в зоні близьких значень, зумовлених контекстом, а семантика, пропущена через призму текстів, виходить на передній план. Якщо першорівнева семантика представляє ідентифікацію, то знання про світ орієнтовані на діяльність. Проте, розглядаючи когнітивну функцію мови, а також лінгвокогнітивний рівень особистості, варто зупинитись на способах концептуалізації світу, не беручи до уваги емоційно-оцінний компонент мови. В іншому разі не вдасться досягнути об'єктивних результатів аналізу лексики та інших мовних засобів [3].

Слова, вирвані з контексту, створюють викривлену «мовну картину світу», адже першорівнева семантика зберігається в об'єктивному стані, а при переході до суб'єктивності, коли сукупність слів засвоюється користувачем, способом існування семантики стає квазісистематизована вербальна мережа. В «мережі» кожне слово чи його значення пов'язане з усіма іншими, в результаті чого семантика того чи іншого слова розмивається. Способи квантування вербальної мережі можуть виникнути стихійно чи свідомо у випадку цілеспрямованої діяльності на другому, суб'єктивному рівні, де прийоми квантування базуються на актуалізації і виводяться на рівень свідомості окремих фрагментів, частин «мережі» [8, с. 102].

Тезаурусний рівень організації мовної особистості включає знання, котрі можуть відрізнитись нерівномірністю, а тому і способи впорядкування одиниць тезауруса відрізняються від рівня лексикону. Принцип організації одиниць не мережевий. Він може проявляти тенденцію до логіко-поняттєвої впорядкованості, а також може бути ієрархічно-координативним, що синтезує в інформаційних моделях значення, форми, функції за допомогою законів відносин, а не генералізації. Вся сукупність тезауруса розгортається із одного фокусу, вершини (чи декількох вершин). Такі пірамідальні відносини можуть бути представлені інформаційними моделями функціональних стилів, стилістично диференційованих текстів, комунікативних якостей мови і т. ін. Окрім великих лінгвістичних одиниць (інформаційні моделі, тексти), конститунтами можуть бути слова, а також наукові поняття, образи, картини, сценарії і т. ін. [3].

В інформаційну модель функціонального стилю включені три основних компоненти на абсолютно різних підставах: типова ситуація спілкування, описана на базі екстралінгвістичних факторів, стильові якості складають стильову структуру тексту, при цьому мовні засоби систематизуються на підставі типової ситуації спілкування та стильової структури тексту, а мовні особливості безпосередньо пов'язані зі стильовими якостями, опосередковано – з типовою ситуацією спілкування у випадку, коли спостерігається початок мовних процесів, що в кінцевому результаті приводять до явища «перетвореної форми».

Аналіз лінгвостилістичних інформаційних моделей підтверджує той факт, що на відміну від вербальної мережі, де зв'язки між вербальними одиницями є однозначними, на

когнітивному рівні переважають не прямі відношення, а вивідне значення (ймовірна залежність).

Вербальна мережа характеризується наростанням і лексичним збагаченням, а одиниці тезауруса мають схильність до мінімалізації, стиснення, компресії, якісного спрощення самих елементів, хоча при цьому структура інформаційних моделей може постійно ускладнюватись, розширюючи типи відносин, структуру в цілому. На третьому, вищому рівні – рівні прагматикону – одиниці зумовлюються комунікативними потребами особистості (число потреб може бути нескінченним). Варто прийняти за основу ті типи комунікативних потреб, які виділяються в лінгвістиці:

- 1) контактоустановлювальна;
- 2) інформаційна;
- 3) впливова [7, с. 33].

Комунікативно-діяльнісні потреби особистості – основні одиниці мотиваційного рівня, проте необхідно визначити їх лінгвістичні кореляти. Ю. М. Караулов у якості корелятив комунікативно-діяльнісних потреб особистості розглядає образи прецедентних текстів. Однак і такий підхід є можливим лише на найпростішому рівні, не беручи до уваги одиниці стилістики, культури мови, теорії тексту [6, с. 125].

Акт мовленнєвої поведінки, будучи усвідомленою або неусвідомленою системою вчинків, допомагає розкрити характер і образ життя людини. Мовна свідомість, в свою чергу характеризується як найбільш абстрактний компонент, що виступає як вербальне «відображення у внутрішньому світі речей зовнішнього світу», що охоплює почуття, волю, мислення, пам'ять в їх єдності [7, с. 86].

Говорячи про мовну особистість, слід також зупинитись на термінах «мовний паспорт» мовця та його «ідіостиль». Мовний паспорт – це сукупність тих комунікативних особистостей індивідуума, що роблять його унікальним, тоді як ідіостиль – система змістовних та формальних лінгвістичних характеристик, присутніх всім текстам, створених індивідуумом. Теоретично протиставивши ідіостиль мовному папорту, можна трактувати його як вибір мовцем тих чи інших засобів спілкування, оскільки стиль припускає вибір [5, с. 10].

Індивідуальний стиль мислення вивчається лише в межах одного функціонального стилю. Лише в широкому психологічному контексті творчого процесу (художнього чи наукового) можна пояснити особливості індивідуума.

Термін ідіостиль можемо співвіднести із ідіолектом, однак варто виокремити основні розбіжності термінів:

- ідіолект – сукупність формальних та стилістичних особливостей, притаманних мовленню окремого носія даної мови, реалізація мови в устах індивідуума, єдина мовна реальність, доступна для прямого спостереження [8, с.171].

- ідіостиль – індивідуальна манера, те, як виконаний даний мовленнєвий акт чи твір, включаючи літературно-художній; має на меті визначити індивідуальний вибір та комбінацію мовних засобів [8, с. 494].

Терміни ідіостиль та ідіолект деколи вживаються синонімічно, однак така тенденція спостерігається все рідше, оскільки в працях багатьох науковців розмежовують ці поняття.

Існує більш ранній підхід до розгляду ідіостилу та ідіолекту та більш пізній, пов'язаний із ідеями генеративної граматики. В межах останнього підходу ідіостиль та ідіолект розглядаються як співвідносна поверхнева та глибинна структура або пара «смысл-текст» чи тріада «тема-засоби виразності-текст». Представлена на поверхні множинність пов'язаних мовних факторів, що складає ідіолект, залишає свій відбиток у мовній пам'яті та «генетику лінгвістичного мислення» автора і в результаті зводиться до ієрархічної системи інваріантів, що організують поетичний світ автора, його ідіостиль [4, с. 69].

В цьому випадку спостерігається явище, коли ідіостиль є похідним від ідіолекту: опис ідіостилу має спрямовуватись на виявлення глибинної семантичної та категоріальної зв'язності його елементів, що втілює в мові творчий шлях поета, до сутності його явної та неявної рефлексії над мовою [2, с. 57]. В описі виділяється не лише напрям «ідіолект–ідіостиль», що має систему правил переходу, але і напрям «текст–ідіолект» та «мова–ідіолект». Більш ранній, «класичний» напрямок трактує ідіостиль як гіпонім, що позначає індивідуальність творчої мовної особистості – художника слова, ідіолект – як гіперонім, що характеризує будь-якого носія мови.

Отже, беручи до уваги вище сказане, тлумачимо ідіолект як сукупність текстів, що постають в хронологічній послідовності у відповідності з єдиною комплексною мовною системою кожного мовця, що розвивається у часі [1, с.103].

Ідіостиль – структура залежностей, які у своєму розвитку знаходять індивідуальний код інакомовлення творчої особистості, який в багатьох випадках є заданий на генетичному рівні і залежить від способу мислення даної особистості. Код інакомовлення включає в себе:

- набір ситуацій, що пов'язані із епізодичною та семантичною пам'яттю індивідуума, які зазнали змін через «особисту міфологізацію»;
- систему концептуальних установок автора, які можуть змінюватись та не змінюватись у часі;
- систему композиційних функцій та систему операційних одиниць, що пов'язані із «пам'яттю слова» в їх комбінаториці [8, с. 326].

Подальше опрацювання теорії мовної особистості є перспективним науковим напрямом. Здатність та можливість пізнавати особистість через її мову відкриває нові горизонти в науці. Поняття ідіолекту та ідіостилу в сукупності створюють унікальний образ мовної особистості, даючи підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Список літератури

1. Виноградов В. В. О художественной прозе / В. В. Виноградов. – М. : Госиздат, 1959 – 360 с.
2. Григорьев В. П. Грамматика идиостиля : В. Хлебников / В. П. Григорьев. – М. : Языки русской культуры, 2000. – С. 57-205
3. Жеребило Т. В. Словарь лингвистических терминов : изд. пятое, испр. доп. / Т. В. Жеребило. — Назрань : «Пилигрим», 2010. – Режим доступа : http://linguistics_dictionary.academic.ru
4. Жолковский А. К. Работы по поэтике выразительности : Инварианты–Тема–Приемы–Текст / А. К. Жолковский, Ю. К. Щеглов. – М. : Прогресс, 1996. – 344 с.
5. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – М. : Гнозис, 2002. – 333 с.
6. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : УРСС, 2004. – 264 с.
7. Лурия А. Р. Язык и сознание / А. Р. Лурия. – Ростов на Дону : Феникс, 1998. – 414 с.
8. Ярцева В. Н. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / В. Н. Ярцева. – М. : Больш. Рос. Энциклопедия, 2000. – 688 с.

**А. Білоцерковець
(Одеса)**

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛСП «МЕТАЛ» НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ТЛУМАЧНИХ СЛОВНИКІВ

Стаття присвячена дослідженню функціонування лексико-семантичного поля «Метал» на матеріалі чотирьох англомовних словників та спеціалізованої енциклопедії металів. В статті розмежовуються професійна та наївна картини світу, виокремлюються компоненти лексичних значень номінацій металів.

Ключові слова: лексико-семантичне поле, лексичне значення, архісема.

Статья посвящена исследованию лексико-семантического поля «Металл» на материале четырех англоязычных толковых словарей и специализированной энциклопедии металлов. В статье разграничиваются профессиональная и наивная картины мира и выделяются компоненты лексических значений номинаций металлов.

Ключевые слова: лексико-семантическое поле, лексическое значение, архисема.

The article dwells on the comparative research of the professional and naive English-speaking pictures of the world in the fragment which reveals the knowing of English community concerning metals. Two lexical graphic samples were isolated, one of which reflects professional cognition while the other enlightens the knowledge of the common speakers. Special encyclopedia of metals and four English thesauruses were engaged as the material of the investigation. The scientific method of definitional analysis was involved.

During the research the quantitative and the qualitative differences between the professional and naive pictures of the world were found out. Tables given in the article illustrate and scientifically confirm the mentioned differences. The availability of common features present in the constituents of both analyzed pictures, are made conspicuous. But at the same time they are represented by lexical-graphic sources with different level of frequency.

Having studied the thesauruses it became obvious that the lexical meaning of the fixed metal nominations comprises the following components: color, flexibility, hardness/softness, melting conditions and the interaction with the environment. Semantic analysis of the lexical-semantic field “Metal” on the material of special metal encyclopedia